

**Tomasz Kajetan Czarkowski¹, Krzysztof Kupren², Danuta Kwasiborska¹,
Jacek Jaczewski¹**

¹Warmińsko-Mazurski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Olsztynie

²Katedra Rybactwa Jeziorowego i Rzecznego, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Woda i ryby jako znaczące elementy turystyki wiejskiej w województwie warmińsko-mazurskim

Wstęp

Województwo warmińsko-mazurskie jest specyficznym regionem Polski, ze względu na warunki przyrodnicze. Szczególne znaczenie dla Warmii i Mazur mają wody powierzchniowe, które według GUS (2014) zajmują 138566 ha (grunty pod wodami), co stanowi 5,7% powierzchni województwa. Jest to najwyższy udział wód w skali kraju. Według ww. źródła 17456 ha powierzchni województwa zajmują wody morskie Zalewu Wiślanego, śródlądowe wody płynące (jeziora i rzeki) zajmują 118056 ha, a stojące 3054 ha. Najbardziej charakterystyczne dla regionu są oczywiście jeziora, których jest prawie 1,5 tys. o łącznej powierzchni przekraczającej 100 tys. ha (Zdanowski i in. 2009). Wyżej wymienieni autorzy szacują tzw. przeciętną jeziorność regionu na 4,8%, co oznacza najwyższy wskaźnik w Polsce. Oprócz licznych jezior w województwie warmińsko-mazurskim znajduje się bogata sieć rzek, kanałów i innych cieków łączących jeziora. Najważniejsze z nich to Łyna, Drwęca, Pasłęka, Pisa i Krutynia. Dodatkowo stałym elementem regionu są małe zbiorniki wodne o charakterze tzw. oczek. Bielecka (2009) za Solarskim i Nowickim (1990), podaje że na Pojezierzu Mazurskim występuje ok. 83.990 takich niewielkich zbiorników, średnio 4,35 na 1 km² terenu.

W wodach województwa występuje ok. 70 gatunków ryb (i minogów), z czego połowa ma duże znaczenie gospodarcze, ze względu na atrakcyjność kulinarną i sportowo-rekreacyjną (głównie wędkarską). Ponad 90% powierzchni wód województwa jest użytkowane rybacko, głównie w typie gospodarki rybacko-wędkarskiej. W województwie warmińsko-mazurskim zlokalizowanych jest 5 portów rybackich nad Zalewem Wiślanym. W województwie na 289 obwodach rybackich działa 66 podmiotów uprawnionych do rybactwa, a zdecydowana większość

obwodów rybackich to obwody jeziorowe (Draszkiewicz-Mioduszevska i in. 2014). Pomimo dużej ilości wód naturalnych, na Warmii i Mazurach buduje się coraz więcej sztucznych zbiorników wodnych o charakterze stawów rybnych. Według danych Guziura i in. (2010) same tylko duże spółki rybackie użytkują ponad 1020 ha stawów, produkując w nich ponad 1260 ton ryb. Dodatkowo, według szacunków Warmińsko-Mazurskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego, w województwie działa ok. 630 indywidualnych użytkowników stawów ziemnych, dysponujących ok. 1300 ha, z czego prawie 85% stanowią użytkownicy małych stawów (do 1 ha).

Województwo warmińsko-mazurskie obok małopolskiego i podkarpackiego jest najlepiej predysponowane do uprawiania agroturystyki, o czym świadczy fakt, że ok. 40% wszystkich polskich gospodarstw agroturystycznych jest zlokalizowanych właśnie w tych trzech województwach (Agrotec i IGiPZ PAN 2012). Wyżej wymienione źródło podaje, że w województwie warmińsko-mazurskim zlokalizowano 1281 podmiotów świadczących usługi turystyczne na obszarach wiejskich. Natomiast według szacunków Powiatowych Zespołów Doradztwa Rolniczego (PZDR) Warmińsko-Mazurskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego (WMODR) w Olsztynie, na początku 2013 roku w województwie zlokalizowanych było 1848 wszystkich obiektów turystyki wiejskiej, z czego ponad 67% stanowiły typowe gospodarstwa agroturystyczne (obiekty prowadzone przez rolników z liczbą pokoi nie większą niż 5). Dokładne oszacowanie rzeczywistej liczby funkcjonujących gospodarstw agroturystycznych oraz innych obiektów turystyki wiejskiej jest jednak niemożliwe, przede wszystkim ze względu na fakt, że wiele z nich prowadzi niezarejestrowaną działalność turystyczną (Brodzińska 2012). Również szacunkowe dane z PZDR WMODR wskazują, że jedynie ok.

70% tych obiektów znajduje potwierdzenie w ewidencji gminnej.

Od dawna ryby i woda traktowane są jako jedna z atrakcji gospodarstw agroturystycznych oraz ogólnie turystyki wiejskiej (Wołos 2006, Czarkowski i in. 2012). W niniejszej pracy zbadano opinie właścicieli gospodarstw agroturystycznych oraz pracowników doradztwa rolniczego dotyczące warmińsko-mazurskiej turystyki wiejskiej, w kontekście jej powiązań z wodą i ichtiofauną. Główny cel pracy stanowiła ocena roli, jaką odgrywają wody powierzchniowe i ryby w turystyce wiejskiej województwa warmińsko-mazurskiego.

Materiał i metody

Zastosowano metodę ankietyzacji, w której narzędziem badawczym był kwestionariusz ankietowy. Badaniom poddano dwie populacje, pierwszą stanowili właściciele gospodarstw agroturystycznych oraz obiektów turystyki wiejskiej korzystający z usług doradztwa rolniczego, natomiast drugą stanowili pracownicy doradztwa rolniczego. W pracy wykorzystano dane z elektronicznego Systemu Planowania i Sprawozdawczości (SPiS) funkcjonującego w WMODR w Olsztynie. Obok informacji planowo-sprawozdawczych system generuje bazę gospodarstw rolnych, które współpracują z WMODR, korzystając z usług doradztwa rolniczego. Do bazy wprowadzane są te gospodarstwa, których właściciele wyrażą zgodę na przetwarzanie danych.

Obecnie (stan na dzień 03.03.2014) w bazie jest zewidencjonowanych 15273 gospodarstw rolnych, z których 204 (1,3%) to gospodarstwa agroturystyczne lub inne podmioty świadczące usługi turystyczne na obszarach wiejskich. Do wszystkich 204 właścicieli wysłano kwestionariusz ankietowy, ankiety odesłały 92 gospodarstwa, czyli zwrot przekroczył 45%. Dwie ankiety zostały odrzucone ze względu na nieprawidłowości w wypełnieniu. Do pracowników doradztwa rolniczego WMODR skierowano podobny kwestionariusz ankietowy, jednak dostosowany do tej grupy respondentów. Uzyskano ankiety od wszystkich badanych 152 pracowników merytorycznych doradztwa rolniczego WMODR. Prawie 80% z nich to doradcy terenowi pracujący w gminach (obsługiwane są wszystkie gminy województwa), a około 83% ankietowanych pracowników zadeklarowało, że współpracuje z gospodarstwami agroturystycznymi. Ponad 41% badanych pracowników na co dzień mieszka na obszarach wiejskich. Łącznie wykorzystano do badań 242 wypełnione ankiety.

Wyniki i dyskusja

Gospodarstwa agroturystyczne i inne obiekty turystyki wiejskiej zlokalizowane są we wszystkich 19 powiatach województwa warmińsko-mazurskiego (tab. 1). Najwięcej zewidencjonowanych w bazie gospodarstw znajduje się w powiecie piskim (17,2%), mrągowskim (16,2%) i olsztyńskim (14,2%), łącznie stanowią one prawie połowę gospo-

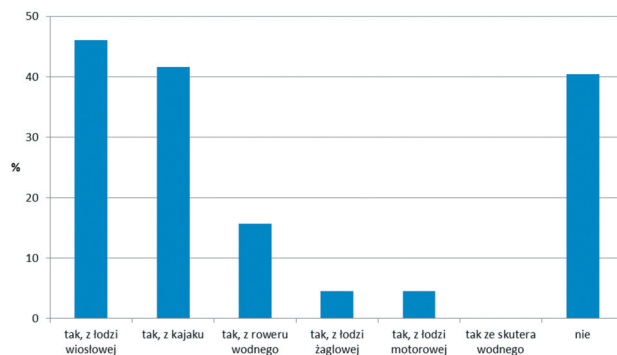
TABELA 1

Charakterystyka gospodarstw agroturystycznych i innych obiektów turystyki wiejskiej korzystających z usług WMODR i zewidencjonowanych w elektronicznej bazie gospodarstw

Powiaty	Gospodarstwa agroturystyczne oraz inne obiekty turystyki wiejskiej korzystające z usług WMODR i zewidencjonowane w elektronicznej bazie gospodarstw SPiS WMODR					
	wszystkie		gospodarujące na użytkach rolnych		odesłały poprawnie wypełnione ankiety	
	liczba (szt.)	udział (%)	liczba (szt.)	przeważający rodzaj produkcji	liczba (szt.)	udział (%)
Bartoszyce	6	2,9	5	zboża, bydło, trzoda	2	2,2
Braniewo	4	2,0	4	konie	2	2,2
Działdowo	1	0,5	0	-	1	1,1
Elbląg	19	9,3	9	zboża	10	11,1
Gołdap	5	2,4	5	zboża, bydło, konie	3	3,3
Kętrzyn	1	0,5	1	rośliny sadownicze	1	1,1
Lidzbark Warmiński	4	2,0	2	zboża, bydło	2	2,2
Nidzica	3	1,5	3	zboża	3	3,3
Nowe Miasto Lubawskie	5	2,4	5	zboża, bydło, trzoda	3	3,3
Ełk	12	5,9	11	trawy z motylkowatymi, bydło	5	5,6
Giżycko	15	7,4	14	bydło, zboża	6	6,7
Iława	7	3,4	6	zboża	4	4,4
Mrągowo	33	16,2	12	bydło	11	12,2
Olecko	8	3,9	6	trawy z motylkowatymi, bydło	6	6,7
Olsztyn	29	14,2	22	zboża, bydło, konie	12	13,3
Ostróda	2	1,0	2	zboża	1	1,1
Pisz	35	17,2	23	bydło, łąki	14	15,6
Szczytno	7	3,4	5	bydło, rośliny przemysłowe	0	0
Węgorzewo	8	3,9	7	zboża	4	4,4
Razem	204	100	142	-	90	100

darstw agroturystycznych znajdujących się w SPiS (tab. 1). Najmniej gospodarstw zewidencjonowanych w bazie znajduje się w powiecie działdowskim (0,5%), kętrzyńskim (0,5%) i ostródzkim (1,0%) (tab. 1). Podobnie przedstawiał się rozkład gospodarstw, które odesłały ankiety, największy udział w badaniu miały powiaty: piski (15,6%), olsztyński (13,3%) i mrągowski (12,2%), a najmniejszy działdowski, kętrzyński i ostródzki (po 1,1%) (tab. 1). 30,4% zarejestrowanych w bazie podmiotów nie posiada ziemi będącej użytkami rolnymi, reszta użytkuje ziemię rolniczo, głównie poprzez uprawę roślin zbożowych, mieszanek traw wraz z roślinami motylkowatymi na gruntach ornych oraz chów i hodowlę bydła, koni i trzody chlewnej (tab. 1). Powierzchnia gospodarstw prowadzących produkcję waha się od 1 do 416,1 ha, większość jednak użytkowała kilkanaście lub kilkadziesiąt ha. W ankiecie uzyskano potwierdzenie tej kwestii, gdyż na pytanie: „Do jakiej kategorii można zakwalifikować Państwa gospodarstwo/obiekt?” 68,5% właścicieli odpowiedziało, że jest nim gospodarstwo agroturystyczne.

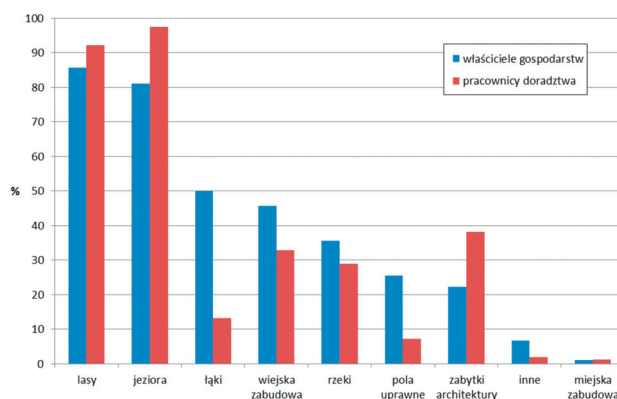
Część pytań zadanych właścicielom gospodarstw dotyczyła lokalizacji oraz specyfiki gospodarstwa w kontekście wody. Okazało się, że najczęściej (27,8%) gospodarstw/obiektów leży bezpośrednio nad jeziorem, rzeką lub zalewem, granicząc z linią brzegową lub w odległości nie przekraczającej 50 m. Ogólnie prawie 70% gospodarstw/obiektów zlokalizowanych jest w odległości nie przekraczającej 1000 m od naturalnych zbiorników wodnych. Podobne dane przytacza Katalog gospodarstw agroturystycznych „Warmińsko-mazurska wieś zaprasza” (Kogut i Kapelewska 2010) wydany przez WMODR w Olsztynie. Spośród 701 gospodarstw agroturystycznych opisanych w katalogu, aż 552 gospodarstwa (78,7%) deklaruje, że położone są w odległości nie większej niż 1000 m od naturalnych ekosystemów wodnych. Respondenci mieli również okazję odpowiedzieć na pytania dotyczące wód innych niż ekosystemy naturalne, a mianowicie stawów rybnych. Prawie połowa odpowiadających na pytanie: „Czy w Państwa gospodarstwie/obiekcie znajdują się stawy rybne?” odpowiedziała twierdząco, a ponad 10% respondentów stwierdziło, iż posiada więcej stawów niż jeden. Guziur i in. (2000) ogólny areal zbiorników służących do chowu i hodowli ryb w województwie warmińsko-mazurskim, szacowali na ok. 2500 ha, z czego ok. 965 ha stanowiły tzw. małe stawy przyzagrodowe. Szacunkowe dane zebrane w 2012 roku przez WMODR w Olsztynie również potwierdzają znaczną powierzchnię ziemnych stawów rybnych należących do hodowców indywidualnych, wynoszącą ok. 1300 ha (dane z 16 powiatów), z łączną produkcją ponad 320 ton ryb. Zidentyfikowano wtedy 1030 stawów ziemnych, użytkowanych przez 630 indywidualnych użytkowników, z czego ok. 85% stanowili właśnie użytkownicy małych przyzagrodowych stawów (do 1 ha). W ankiecie respondenci wykazali, że w 41,4% gospodarstw funkcjo-

Rys. 1. Odpowiedzi (%) właścicieli gospodarstw/obiektów na pytanie: „Czy w Państwa obiekcie/gospodarstwie goście mogą skorzystać ze sprzętu pływającego?”.

nuje stawowe łowisko dla wędkarzy. Ma to również potwierdzenie w ww. szacunkach z 2012 roku, gdzie prawie 87% użytkowników zadeklarowało, że w ich stawach dokonuje się połowu ryb wedką. Ponad 85% respondentów podało, że w ich obiekcie/gospodarstwie lub okolicy funkcjonuje kąpielisko lub plaża, bądź miejsce nadające się do plażowania i kąpieli. Warto zauważyć, że część gospodarstw położonych w dalszej odległości od zbiorników naturalnych do rekreacji wykorzystuje także zbiorniki sztuczne – stawy. Prawie 60% gospodarstw/obiektów deklaruje, że ich goście mogą skorzystać ze sprzętu pływającego (rys. 1). Najwięcej, bo aż 46,1% wymienia łódź wiosłową, a następnie kajak (41,6%), najmniej odpowiedzi dotyczyło żaglówek, łodzi motorowych oraz skuterów wodnych (rys. 1). Jednocześnie w 54,4% gospodarstw/obiektów goście wypoczywający nad wodą mogą skorzystać z różnego rodzaju pomostów, kładek lub mola.

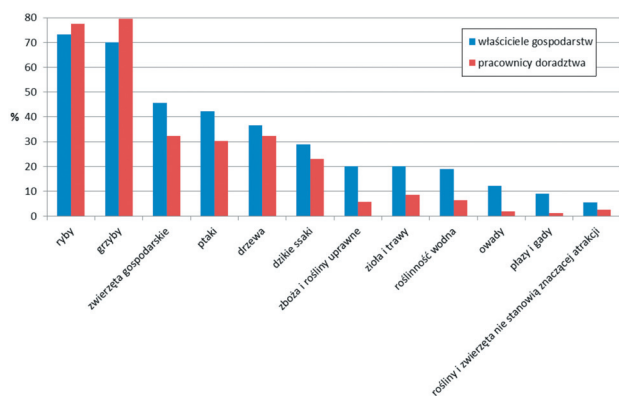
Inna grupa pytań dotyczyła opinii na temat atrakcyjności turystycznej gospodarstw, okolicy oraz obszarów wiejskich województwa warmińsko-mazurskiego. Pytania te były zadawane zarówno właścicielom gospodarstw/obiek-

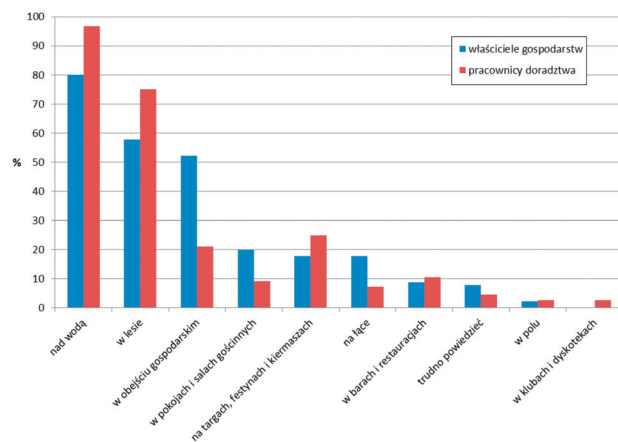
Rys. 2. Odpowiedzi (%) właścicieli gospodarstw/obiektów na pytanie: „Jakie elementy przyrodniczo-krajobrazowe decydują o atrakcyjności turystycznej okolicy, w której położone/y jest Państwa gospodarstwo/obiekt?” oraz pracowników doradztwa na pytanie: „Jakie elementy przyrodniczo-krajobrazowe decydują o atrakcyjności turystycznej obszarów wiejskich województwa warmińsko-mazurskiego?”.

tów, jak również w trochę zmienionej formie pracownikom doradztwa rolniczego. Na pytanie: „Jakie elementy przyrodniczo-krajobrazowe decydują o atrakcyjności turystycznej okolicy, w której położone/y jest Państwa gospodarstwo/obiekt?” właściciele gospodarstw najczęściej odpowiadali, że są to lasy (85,6%) oraz jeziora (81,1%) (rys. 2). Inne elementy charakterystyczne dla krajobrazu rolniczego, jak łąki (50%), wiejska zabudowa (45,6%) czy pola uprawne (25,6%) miały zdecydowanie niższy udział w odpowiedziach (rys. 2). W opinii respondentów stosunkowo niewielkie znaczenie dla atrakcyjności turystycznej okolicy miały również zabytki architektury (22,2%) (rys. 2). Podobne pytanie, aczkolwiek odnoszące się do całego województwa zadano pracownikom doradztwa rolniczego. Tu również dominowały te same elementy, jednakże w innej kolejności, pierwsze były jeziora (97,4%), a następnie lasy (92,1%) (rys. 2). W opiniach zarówno właścicieli gospodarstw, jak i doradców rolnych, najatrakcyjniejsze turystycznie elementy obszarów wiejskich nie są związane z typową produkcją rolną. Wiejska zabudowa czy pola uprawne w porównaniu z jeziorami czy lasem stanowią niewielką atrakcję dla turystów.

Następne pytanie dotyczyło bezpośrednio organizmów żywych zamieszkujących obszary wiejskie regionu Warmii i Mazur. Co ciekawe, w opinii zarówno właścicieli gospodarstw, jak również pracowników WMODR zwierzęta gospodarskie wcale nie stanowią największej atrakcji turystycznej, która przyciąga gości (rys. 3). Według właścicieli gospodarstw największą atrakcją dla turystów stanowią organizmy wodne – ryby (73,3% odpowiedzi), a następnie grzyby (70,0%), natomiast zwierzęta gospodarskie wskazało jedynie 45,6% ankietowanych (rys. 3). Podobnie odpowiadali doradcy, jednakże na pierwszym miejscu wskazali grzyby (79,6%), a następnie ryby (77,6%) (rys. 3).

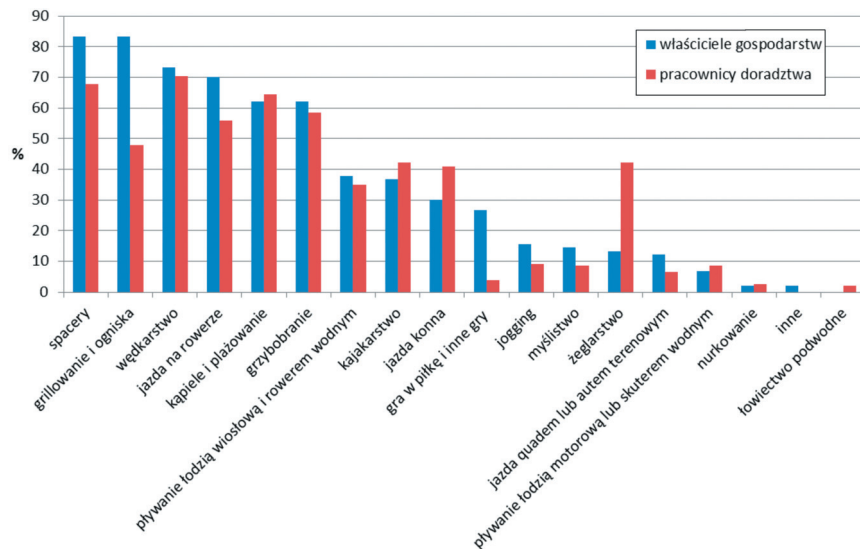
Rys. 3. Odpowiedzi (%) właścicieli gospodarstw/obiektów na pytanie: „Która grupa żywych organizmów stanowi znaczącą atrakcję turystyczną, przyciągającą gości odwiedzających Państwa gospodarstwo/obiekt?” oraz pracowników doradztwa na pytanie: „Która grupa żywych organizmów według Pani/Pana stanowi znaczącą atrakcję turystyczną, przyciągającą gości odwiedzających obszary wiejskie województwa warmińsko-mazurskiego?”.

Rys. 4. Odpowiedzi (%) właścicieli gospodarstw/obiektów na pytanie: „Gdzie Państwa goście spędzają większość czasu?” oraz pracowników doradztwa na pytanie: „Gdzie według Pani/Pana turyści odwiedzający obszary wiejskie województwa warmińsko-mazurskiego spędzają większość czasu?”.

W odpowiedzi na pytanie: „Gdzie Państwa goście spędzają większość czasu?” aż 80% ankietowanych uznało, iż większość czasu ich goście spędzają nad wodą. Pomimo dużej atrakcyjności lasów, ankietowani uznali, że ich goście jednak zdecydowanie mniej czasu spędzają w lesie (57,8% odpowiedzi) niż nad wodą (rys. 4). Jeszcze mniej czasu goście spędzają w obejściu gospodarskim (52,2% odpowiedzi), w pokojach i salach gościnnych (20,0%), czy na targach, festynach i kiermaszach (17,8%), które są licznie organizowane na terenie Warmii i Mazur (rys. 4). Goście w zasadzie nie spędzają czasu w polu (brak zainteresowania produkcją rolną), a już zupełnie nie korzystają z klubów i dyskotek (rys. 4). Z jednej strony potwierdza to fakt, że wprawdzie agroturystyka powinna być związana z funkcjonującym gospodarstwem rolnym (Drzewiecki 2002, Parzych 2010, Zawadka 2010), to obecnie turyści wypoczywający na terenach wiejskich i w gospodarstwach agroturystycznych Warmii i Mazur raczej nie są zainteresowani funkcjonowaniem i produkcją w gospodarstwie rolnym, gdyż wolą przebywać nad wodą. Z drugiej strony, wyraźnie widać, że wypoczywający na obszarach wiejskich są specyficzną grupą turystów, ceniącą sobie przyrodę, ciszę i spokój, stroniącą od rozrywek typu dyskoteka. Odpowiedzi pracowników WMODR potwierdzają te tezy (rys. 4).

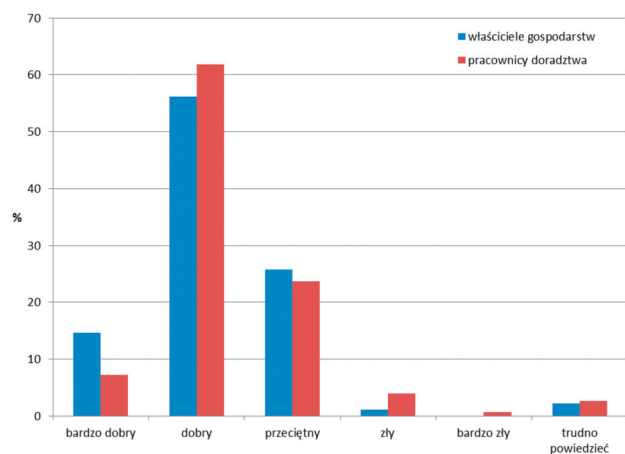
Według właścicieli gospodarstw agroturystycznych oraz innych obiektów turystyki wiejskiej turyści preferują przede wszystkim spacerowanie oraz grillowanie i ogniska (po 83,3% odpowiedzi), a następnie wędkarstwo (73,3%), jazdę na rowerze (70,0%), kąpiele i plażowanie (62,2%) oraz grzybobranie (62,2%) (rys. 5). Następne jest pływanie łodzią wiosłową i rowerem wodnym (37,8%), kajakarstwo (36,7%) oraz jazda konna (30,0%) (rys. 5). Według doradców właśnie wędkarstwo (70,4% odpowiedzi) jest głównym zajęciem turystów wypoczywających na obszarach wiejskich Warmii i Mazur (rys. 5). Zarówno jedna, jak i druga

Rys. 5. Odpowiedzi (%) właściciele gospodarstw/obiektów na pytanie: „Jaka forma wypoczynku na świeżym powietrzu jest preferowana przez gości odwiedzających Państwa obiekt/ gospodarstwo?” oraz pracowników doradztwa na pytanie: „Jaka forma wypoczynku na świeżym powietrzu według Pani/Pana jest preferowana przez turystów odwiedzających obszary wiejskie województwa warmińsko-mazurskiego?”.

grupa respondentów wykazała, że takie formy spędzania wolnego czasu na świeżym powietrzu, jak jazda quadem, motocyklem, autem terenowym, czy pływanie łodzią motorową albo skuterem wodnym nie są preferowane przez agroturystów (rys. 5). Natomiast widać wyraźnie, że wszelka aktywność związana z wodą i rybami jest zdecydowanie preferowana. Nie dziwi tu znacząca rola wędkarstwa, jako jednej z form często wybieranych przez gości, ma to związek zarówno z dużą ilością wodnych ekosystemów naturalnych, jak również łowisk wędkarskich tworzonych na stawach.

Ma to również prawdopodobnie związek z wysoką oceną respondentów stanu czystości jezior Warmii i Mazur. Na pytanie „Jak Państwo oceniają stan czystości jezior Warmii i Mazur?” zdecydowana większość właścicieli gospodarstw (56,2%) oraz doradców (61,8%) wskazała stan dobry (rys. 6). Oceny faktycznego stanu warmińsko-

Rys. 6. Odpowiedzi (%) właściciele gospodarstw/obiektów oraz pracowników doradztwa na pytanie: „Jak Państwo oceniają stan czystości jezior Warmii i Mazur?”.

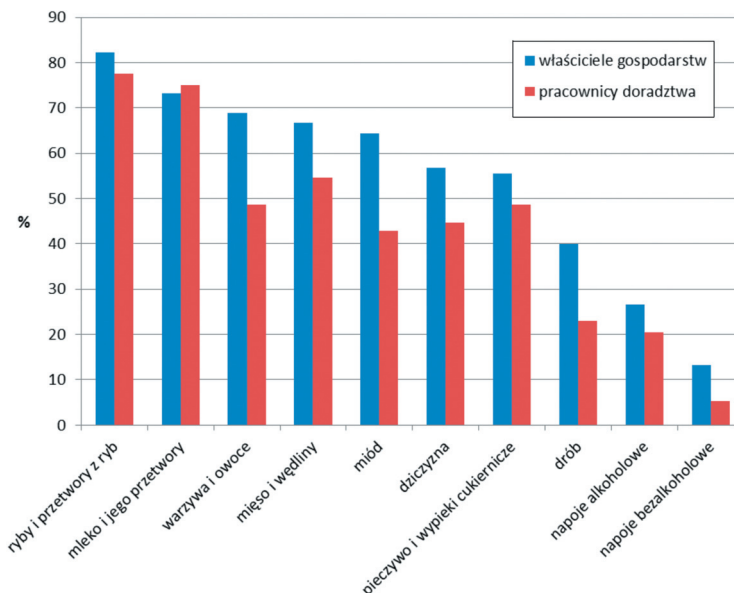
-mazurskich jezior dokonuje WIOŚ w Olsztynie. Ostatnie wyniki monitoringu jezior (WIOŚ 2013) wskazują, że 12% badanych jezior ma stan ekologiczny bardzo dobry (I klasa), 27% stan dobry (II klasa), 35% stan umiarkowany (III klasa), 20% stan słaby (IV klasa) i 6% stan zły (V klasa), natomiast stan chemiczny wszystkich badanych jezior określono jako dobry. Niestety, ocena jednolitych części wód (JCW) wskazywała na zły ich stan w 60% badanych jezior (WIOŚ 2012). Jak więc widać subiektywna ocena „stanu czystości” jezior dokonana przez ankietowanych jest bardziej optymistyczna.

Dość zaskakująca była odpowiedź ankietowanych na pytanie dotyczące stanu zasobów ryb w jeziorach Warmii i Mazur. Zdecydowana większość obu grup respondentów oceniła stan zasobów ryb jeziornych jako przeciętny, odpowiednio 37,1% oraz 45,4%. W grupie doradców zdecydowanie więcej osób wskazało na stan dobry (28,9%) niż zły (11,8%). W obu grupach odpowiedzi skrajne (bardzo dobry i bardzo zły) miały podobny nieznaczny udział. Rozkład tych odpowiedzi jest dość ciekawy, ze względu na przebiegający ostatnio ostry konflikt pomiędzy rybactwem komercyjnym a rekreacyjnym oraz przerzucanie się odpowiedzialnością za spadek zasobów ryb (Czarkowski i Kupren 2013). Pomimo że w różnych mediach lobby wędkarsko-samorządowe dramatycznie ocenia stan zasobów ichtiofauny jezior mazurskich, to opinia respondentów na ten temat jest dość wyważona. Oczywiście, tak jak w przypadku pytania o stan czystości jezior, te subiektywne opinie są oparte na osobistych obserwacjach, rozmowach oraz przekonaniach ankietowanych.

Następne pytanie skierowane do właścicieli gospodarstw miało na celu określenie, jaki odsetek wśród gości stanowią wędkarze. Największy procent (43,3%) ankietowanych wskazało, że wędkarze stanowią jedynie od 0 do 10% wszystkich odwiedzających. Wyżej udział wędkarzy wśród ogółu gości odwiedzających obszary wiejskie województwa warmińsko-mazurskiego ocenili pracownicy WMODR, w tej grupie respondentów najczęściej (51,3% odpowiedzi) udzielaną odpowiedzią był zakres 10-25%. Doradcom zadano podobne pytanie, ale dotyczące konsumentów ryb: „Jaki odsetek gości odwiedzających obszary wiejskie województwa warmińsko-mazurskiego według Pani/Pana stanowią konsumenci ryb (szacunkowo)?”. Najwięcej respondentów (30,3%) odpowiedziało, że konsumenci ryb stanowią 25-50% gości, tylko nieznacznie mniej ankietowanych (29,6%) wskazało, że udział ten wynosi 10-25%. Porównując odpowiedzi na oba pytania można

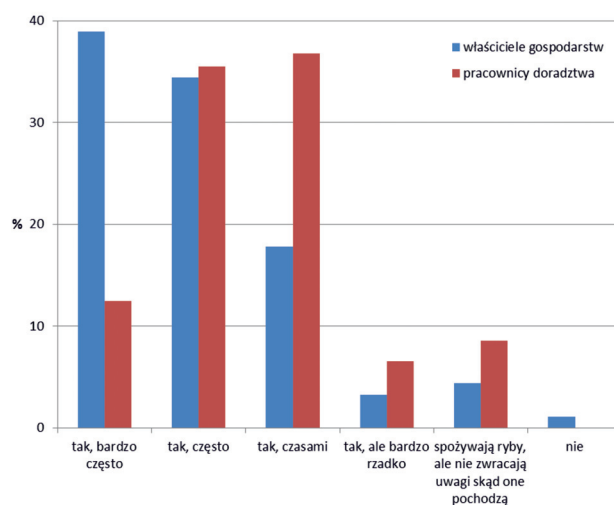
odnieć wrażenie, że w opinii pracowników doradztwa rolniczego udział konsumentów ryb w ogólnej liczbie turystów odwiedzających obszary wiejskie województwa warmińsko-mazurskiego jest wyższy niż udział wędkarzy.

Na pytanie skierowane do właścicieli gospodarstw: „Czy oferują Państwo gościom w swoim obiekcie/gospodarstwie naturalną, tradycyjną, lokalną żywność?” tylko 10% ankietowanych odpowiedziało „nie”, 1,1% odpowiedziało, że oferują żywność, ale nie zwracają uwagi na jej pochodzenie, reszta respondentów potwierdziła, że taką żywność oferuje swoim gościom. 25,6% ankietowanych odpowiedziało, iż robi to bardzo często, 28,9% często, 27,8% czasami, a 6,7% bardzo rzadko. Kolejnym pytaniem dotyczącym żywności, a zadaniem właścicielom gospodarstw/obiektów było: „Na jakich surowcach i produktach opiera się obecnie naturalna, tradycyjna, lokalna żywność z Warmii i Mazur?”. Do wyboru było 11 możliwych odpowiedzi, warto zaznaczyć, że tylko 1,1% ankietowanych uznało, iż „obecnie taka żywność jest niedostępna”. Reszta odpowiedzi dotyczyła konkretnych surowców i produktów, największy procent odpowiedzi uzyskał miód (70,8%) oraz ryby i przetwory z ryb (66,3%), następnie warzywa i owoce (61,8%), mleko i jego przetwory (55,1%) oraz mięso i wędliny (51,7%). Pracownicy doradztwa, identycznie jak właściciele gospodarstw ryby i przetwory z ryb umieścili na drugim miejscu (56,6%), jednakże w odróżnieniu od pierwszej grupy respondentów na miejscu pierwszym umieścili mleko i jego przetwory (71,7%), a miód dopiero na 5 pozycji (44,7%). Również bardzo niski odsetek (1,3%) ankietowanych uznał, że taka żywność jest obecnie niedostępna. Według ankietowanych ryby są bardzo ważnym produktem w kontekście żywności naturalnej, lokalnej i tradycyjnej na Warmii i Mazurach. W porównaniu z danymi na temat chociażby tzw. produktów tradycyjnych, oficjalnie zarejestrowanych w województwie warmińsko-mazurskim nasuwa się wniosek, że większość tego typu żywności funkcjonuje bez certyfikatów czy oficjalnej rejestracji. Według danych dostępnych na stronie Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi (<http://www.minrol.gov.pl/pol/Jakosc-zywnosci/Produkty-regionalne-i-tradycyjne/Lista-produktow-tradycyjnych/>) na oficjalnej Liście Produktów Tradycyjnych w województwie warmińsko-mazurskim zarejestrowana jest najmniejsza ich liczba (25) w Polsce. Co ciekawe, w województwie posiadającym tak duży potencjał produkcyjny, jeśli chodzi o ryby, na liście nie zarejestrowano ani jednego produktu rybołówstwa i akwakultury. W sąsiednim województwie pomorskim wszystkich produktów na liście jest 136, w tym 13 stanowią ryby i to nie tylko morskie. Przykładem może być sielawa wędzona (morėnka), szczupak z jezior raduńskich czy wątroba miętusa po kaszubsku. Myśląc o przyszłości,

Rys. 7. Odpowiedzi (%) właścicieli gospodarstw/obiektów oraz pracowników doradztwa na pytanie: „Na jakich surowcach i produktach według Państwa powinna opierać się w przyszłości naturalna, tradycyjna, lokalna żywność z Warmii i Mazur, atrakcyjna dla turystów?”.

w kontekście tego co napisano powyżej oraz całego sektora turystyki wiejskiej, respondentom zadano pytanie: „Na jakich surowcach i produktach według Państwa powinna opierać się w przyszłości naturalna, tradycyjna, lokalna żywność z Warmii i Mazur, atrakcyjna dla turystów?”. Odpowiedzi obu ankietowanych grup powinny zadowolić przede wszystkim rybaków oraz producentów ryb. Właściciele gospodarstw agroturystycznych oraz innych obiektów turystyki wiejskiej zdecydowanie najwięcej odpowiedzi (82,2%) oddali na ryby i przetwory z ryb, drugie w kolejności mleko i jego przetwory uzyskały 73,3% odpowiedzi, warzywa i owoce 68,9%, mięso i wędliny 66,7%, a miód 64,4% (rys. 7). Bardzo podobnie odpowiadali doradcy, którzy najwięcej odpowiedzi oddali na ryby i przetwory z ryb (77,6%), następnie na mleko i jego

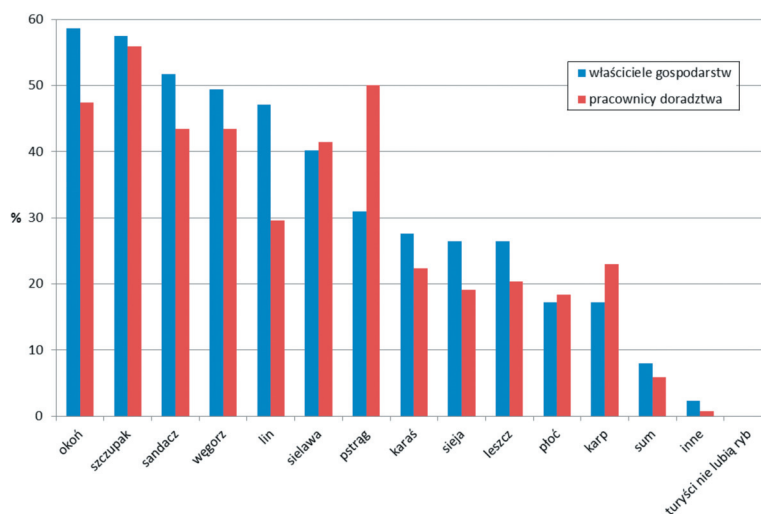

Rys. 8. Odpowiedzi (%) właścicieli gospodarstw/obiektów oraz pracowników doradztwa na pytanie: „Czy według Państwa turyści podczas pobytu na Warmii i Mazurach spożywają ryby pochodzące z lokalnych wód?”.

przetwory (75,0%), mięso i wędliny (54,6%) oraz warzywa i owoce (48,7%) (rys. 7). Najmniej odpowiedzi w obu badanych grupach wskazywało na drób oraz napoje (rys. 7).

Właściciele gospodarstw na pytanie: „Czy według Państwa turyści podczas pobytu na Warmii i Mazurach spożywają ryby pochodzące z lokalnych wód?” aż w 94,5% odpowiedzi twierdząco, z czego najwięcej respondentów stwierdziło, że robią to bardzo często (38,9%) (rys. 8). Jedynie 4,4% ankietowanych stwierdziło, iż turyści spożywają ryby, ale nie zwracają uwagi, skąd one pochodzą (rys. 8). Również zdecydowana większość (91,4%) ankietowanych pracowników doradztwa rolniczego potwierdziła fakt spożywania przez turystów ryb pochodzących z wód Warmii i Mazur, jednakże najwięcej (36,8%) respondentów stwierdziło, że turyści robią to czasami, a 35,5% odpowiedziało, że często (rys. 8). Na postawione nieco inaczej i bardziej bezpośrednio sformułowane pytanie: „Czy oferują Państwo gościom w swoim gospodarstwie ryby pochodzące z lokalnych wód, bądź gotowe potrawy z lokalnych ryb?” właściciele gospodarstw/obiektów również w znaczącej większości (83,4%) odpowiedzi twierdząco. Jednakże jeśli chodzi o potwierdzenie częstotliwości tego faktu, to znaczna część (35,6%) uznała, iż robi to czasami, 21,1% bardzo często, 16,7% często, 10,0% bardzo rzadko, natomiast jedynie 2,2% ankietowanych stwierdziło, że oferują ryby, ale nie obchodzi ich, czy są to ryby pochodzące z lokalnych wód.

Ostatnie pytanie brzmiało: „Jakie ryby pod względem kulinarnym preferują turyści wycieczający na Warmii i Mazurach?”. Najwięcej odpowiedzi właścicieli gospodarstw dotyczyło typowych ryb jeziorowych. Za najatrakcyjniejszą kulinarnie rybę, preferowaną przez turystów wycieczających na Warmii i Mazurach, respondenci uznali okonia (58,6% odpowiedzi), następnie szczupaka (57,5%), a na trzecim miejscu sandacza (51,7%) (rys. 9). W pierwszej szóstce znalazł się jeszcze węgorz (49,4%), lin (47,1%) oraz sielawa (40,2%), zdecydowanie mniej ankietowanych zaznaczało ryby typowe dla akwakultury, takie jak pstrąg tęczowy (31,0%) czy karp (17,2%), stosunkowo nieźle w tym porównaniu wypadł karaś (27,6%) oraz leszcz (26,4%) (rys. 9). Zerowa natomiast była liczba odpowiedzi „turyści nie lubią ryb” oraz tylko 2,3% ankietowanych wskazało na „inne” gatunki ryb (rys. 9). Doradcy najwyżżej ocenili szczupaka (55,9%), pstrąga tęczowego (50,0%), okonia (47,4%), węgorza (43,4%), sandacza (43,4%), sielawę (41,4%) oraz lina (29,6%) (rys. 9). Podobnie jak w przypadku właścicieli, bardzo mało odpowiedzi (0,7%) wskazało na „inne” ryby oraz również zerowa była liczba odpowiedzi „turyści nie lubią ryb” (rys. 9). Według Tkaczew-

Rys. 9. Odpowiedzi (%) właścicieli gospodarstw/obiektów oraz pracowników doradztwa na pytanie: „Jakie ryby pod względem kulinarnym preferują turyści wycieczający na Warmii i Mazurach?”.

skiej i in. (2014) ryby ogólnie nie są produktem zwierzęcym zbyt popularnym w Polsce i jadanym raczej okazjonalnie, głównie w okresie świąt oraz postów. Wyniki niniejszego badania zdają się potwierdzać tę „okazjonalność”, ale w nieco inny sposób. Okazją do spożywania ryb może być wyjazd urlopowy w rejony pojezierne, takie jak Warmia i Mazury i wydaje się, że sama bliskość wody powoduje zwiększenie popytu na rybę jeziorową wśród agroturystów.

Podsumowanie

W opinii właścicieli gospodarstw agroturystycznych i innych obiektów turystyki wiejskiej współpracujących z doradztwem rolniczym oraz samych pracowników doradztwa rolniczego, wody powierzchniowe i ryby w turystyce wiejskiej województwa warmińsko-mazurskiego odgrywają znaczącą rolę. Według uzyskanych opinii to w szczególności jeziora oraz żyjąca w nich ichtiofauna wpływa na atrakcyjność obszarów wiejskich Warmii i Mazur. Gospodarstwa agroturystyczne oraz inne obiekty turystyki wiejskiej powstają w pobliżu jezior, rzek oraz zalewu. Zdaniem ankietowanych ryby stanowią turystyczną atrakcję nie tylko jako obiekt połowów rekreacyjnych, ale także jako bardzo ważny element naturalnej, tradycyjnej, lokalnej żywności funkcjonującej na terenach wiejskich województwa warmińsko-mazurskiego.

Literatura

- Agrotec i IGIPIZ PAN 2012 – Turystyka wiejska, w tym agroturystyka, jako element zrównoważonego i wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich. Raport końcowy – Warszawa s. 1-122
- Bielecka J. 2009 – Oczka wodne – W: Woda na obszarach wiejskich (Red.). W. Mioduszewski i W. Dembek. Wyd. IMUZ. Warszawa, Falenty: 133-138
- Brodzińska K. 2012 – Wpływ środowiska na możliwości rozwoju agroturystyki w województwie – W: Stan obecny i perspektywy rozwoju obsza-

- rów wiejskich w województwie warmińsko-mazurskim do 2020 roku (Red.) Z. Brodziński. Wyd. KSOW, Olsztyn: 68-72.
- Czarkowski T.K., Kupren K. 2013 – Wędkarstwo kontra rybactwo – niepożądany konflikt – Przeg. Ryb. 129: 17-23.
- Czarkowski T.K., Kupren K., Kogut B., Śnieg M. 2012 – Turystyka wędkarsko-rybacka jako znaczący element turystyki wiejskiej i agroturystyki – W: Zrównoważone korzystanie z zasobów rybackich na tle ich stanu w 2011 roku (Red.) Mickiewicz M. Wyd. IRS, Olsztyn: 171-179.
- Draszkiewicz-Mioduszevska H., Wołos A., Mickiewicz M. 2014 – Gospodarka rybacka w śródlądowych wodach płynących w 2012 roku. Cz. 1. Uprawnieni do rybactwa, obwody rybackie, połowy gospodarcze i zatrudnienie – Komun. Ryb. 1: 27-33.
- Drzewiecki M. 2002 – Podstawy agroturystyki – Wyd. OPO, Bydgoszcz: 1-240.
- GUS 2014 – Rocznik Statystyczny Województw 2013 http://stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/RS_rocznik_stat_wojew_2013.pdf
- Guziur J., Ciałak L., Bachry Z., Kozłowska K. 2000 – Aktualny stan gospodarki stawowej (karpiowej i pstrągowej) regionu Warmii i Mazur – Materiały Konferencyjne „II Konferencja Rybacka. IV.2000 Olsztyn”.
- Guziur J., Lirski A., Skibniewska K. 2010 – Rybactwo stawowe w Krainie 1000 jezior. Cz. II. Spółki Rybackie – Przeg. Ryb. 114: 9-12.
- Kogut B., Kapelewska M. 2010 – Warmińsko-Mazurska Wieś Zaprasza. Katalog Gospodarstw Agroturystycznych – Wyd. W-MODR, Olsztyn: 1-196.
- Parzych K. 2010 – Funkcjonowanie agroturystyki w powiecie łębskim – Słupskie Prace Geograficzne 7: 115-126.
- Solarski H., Nowicki Z. 1990 – Możliwości retencyjne oczek wodnych i mokradel na Pojezierzu Mazurskim – Acta Acad. Agricult. Tech. Olst. Geod. Ruris Regul. 20.
- Tkaczewska J., Migdał W., Kulawik P. 2014 – Preferencje konsumentów w zakresie spożycia ryb – Komun. Ryb. 1: 10-14.
- WIOS 2013 – Raport o stanie środowiska województwa warmińsko-mazurskiego w 2012 roku – BMŚ, Olsztyn: 1-130.
- Wołos A. 2006 – Znaczenie wędkarstwa w gospodarstwach agroturystycznych – W: Rybactwo Wędkarstwo Ekorozwój (Red.) A. Wołos. Wyd. IRS, Olsztyn: 83-94.
- Zawadka J. 2010 – Ekonomiczno-społeczne determinanty rozwoju agroturystyki na Lubelszczyźnie (na przykładzie wybranych gmin wiejskich) – Wyd. SGGW, Warszawa: 1-185.
- Zdanowski B., Pyka J.P., Stawecki K., Czarnecki B. 2009 – Warunki naturalne do prowadzenia gospodarki rybackiej – W: Diagnoza aktualnego stanu oraz perspektywy rozwoju rybactwa śródlądowego i nadbrzeżnych obszarów rybackich w województwie warmińsko-mazurskim (Red.) A. Wołos. Wyd. IRS, Olsztyn.

Przyjęto po recenzji 14.05.2014 r.

WATER AND FISH AS SIGNIFICANT ELEMENTS OF RURAL TOURISM IN THE WARMIA AND MAZURY VOIVODESHIP

Tomasz Kajetan Czarkowski, Krzysztof Kupren, Danuta Kwasiborska, Jacek Jaczewski

ABSTRACT. Owners of agritourism enterprises who cooperate with agriculture consultants and their employees were surveyed regarding their opinions on Warmia and Mazury rural tourism and ichthyofauna, water, and fisheries. Most of the agritourism and rural tourism enterprises surveyed are located in the vicinity of natural aquatic ecosystems. Many have their own fish ponds and offer recreational fishing, and nearly 60 % of the enterprises declared that they offer guests the use of water sport equipment. According to those surveyed, tourists spend most of their time near the water, and the biggest attractions are fishing and mushroom hunting. Additionally, both groups of respondents concluded that traditional, local foods attractive to tourists should be based primarily on fish from the Warmia and Mazury area, and the preferred species are perch and pike.

Keywords: rural tourism, agritourism, lake, fish, fisheries, angling, traditional and local foods